

Ivana Pepić

NA RUBU JEZIKA – ŽARGON

Sažetak: U radu je predstavljen primjer projektne nastave hrvatskoga jezika kojom bi se u okviru integracijsko-korelacijskog sustava ostvarilo unutarpredmetno (hrvatski jezik, književnost i medijska kultura) te međupredmetno (hrvatski jezik, povijest, glazbena kultura) povezivanje. Temom "Na rubu jezika – žargon" želi se istražiti rubne jezične (leksičke) i s njima neposredno povezane - (rubne) izvanjezične (društvene) pojave. U skladu s nastavnim načelima stvaralaštva i zavičajnosti učenici će samostalno i u skupinama istražiti žargon i njegovu uporabu u svakodnevnom životu svog najužeg zavičaja – grada Osijeka.

Ključne riječi: projektna nastava, integracijsko-korelacijski sustav, žargon, svakodnevica, Osijek.

1. UVOD

Suvremena nastava hrvatskoga jezika podrazumijeva aktivniju ulogu učenika u njezinu kreiranju, a to znači da učenik samostalno istražuje, otkriva i obrađuje jezičnu građu. Projektna je nastava upravo jedan od načina koji omogućuje takvo – iskustveno učenje i stjecanje znanja.

Projekt koji nosi naziv "Na rubu jezika - žargon"¹ osmišljen je za učenike četvrtoga razreda gimnazije u Osijeku. Njime se želi ukazati na jezično bogatstvo i jezičnu živost leksičkoga sloja žargona unutar razgovornoga funkcionalnoga stila hrvatskoga jezika. Budući da žargon stvaraju i upotrebljavaju u svakodnevnom govoru prvenstveno mladi (učenici i studenti), istraživanjem se ove jezične teme (s posebnim osvrtom na žargon mladih Osječana) želi sačuvati i dokumentirati (jer je riječ o leksiku svojstvenom usmenoj komunikaciji) leksičko bogatstvo vremena i prostora njihove mladosti.

Žargon predstavlja svojevrstan bunt, otpor, kako prema jezičnom standardu, tako i prema izvanjezičnoj konvencionalnoj stvarnosti.² Socijalna dimenzija i svjetonazor žargona nalazi svoju potvrdu i u književnosti, a upravo je

¹ Da bi se izbjegli nesporazumi pri shvaćanju značenja naslova, potrebno je razlučiti pojmove "(hrvatski) jezik kao sustav" i "(hrvatski) jezik kao standard". Jezik kao sustav podliježe lingvističkim, a jezik kao standard sociolingvističkim zakonitostima. Lingvističke su zakonitosti isključivo jezične, a sociolingvističke zakonitosti i jezične i društvene. Dakle, za razliku od jezika kao sustava, jezik kao standard ovisan je o kulturi, o književnosti, o civilizaciji, o politici, o vjeri, o naciji i dr. (usp. Silić, 2006: 23) I dok jezik kao sustav predstavlja (su)odnos činjenica, te nema "središta" i "periferije", jezik kao standard ipak ima vrijednosni sud i strogu kodifikacijsku "kontrolu" kojoj žargon izmiče.

² "Jedna od najizraženijih crta u žargonu je njegova vulgarnost, opscenost i pejorativnost, njegova grubost i surovost, njegova ironičnost i cinizam." (Saračević, 2007: 10-11)

specifičnost moderne proze koja se javlja šezdesetih godina 20.st., poznate kao *proza u trapericama* - trapericama kao modnom oznakom opozicije i društvenoga otpora, a žargonom kao jezičnom gestom istog otpora. Tada i u desetljeću kasnije (u sedamdesetima) u hrvatskoj se književnosti kao pisci tog proznog tipa afirmiraju: Antun Šoljan, Ivan Slamnig, Zvomimir Majdak i dr. Jezično-stilskom analizom dvaju romana (*Kratki izlet* i *Kužiš, stari moj*) ostvarila bi se korelacija s nastavom književnosti (teorijom književnosti). Ovaj projekt omogućio bi i korelaciju s povijesti i s glazbenom umjetnosti.³ Šezdesete, posebno 1968.: *godina koja je uzdrimala svijet* i koja "je bila godina šokantnog moderniteta, a moderno uvijek opčinjuje mlade i zbunjuje stare" (Kurlansky, 2007: XV), značajne su zbog brojnih društvenih potresa i nemira. O mladima, o glazbi koju su slušali i o načelima za koja su se borili pisalo se i u časopisima za mlade (Poletu, Startu...). Odlaskom u Gradsku i sveučilišnu knjižnicu u Osijeku, kao i potragom u privatnim zbirkama prikupio bi se informativni materijal o tom kulturno-povijesno-jezičnom razdoblju, a anketiranjem učenika osječkih škola, studenata, iščitavanjem školskih i studentskih listova, osječkih novina, web stranica, blogova te praćenjem televizijskih i radijskih emisija s područja grada Osijeka, učenici bi se aktivno uključili u prikupljanje suvremenih osječkih žargonizama.

2. TIJEK ORGANIZIRANJA I PROVOĐENJA PROJEKTA

2.1. MOTIVACIJA I NAJAVA TEME

Učenici će, kao motivaciju prije početka rada na projektu, imati priliku pogledati film *Mi djeca s kolodvora ZOO* (nastao prema istoimenoj knjizi, redatelj: Ulrich Edel) ili otići na kazališnu predstavu istoga naslova u Zagrebačko kazalište mladih u Zagreb. Naime, u razgovoru s učenicima o njihovim čitateljskim navikama i knjigama koje su ih se posebno dojmile, a nisu na lektirnome popisu, saznali smo da je knjiga *Mi djeca s kolodvora ZOO* nastala na temelju magnetofonskih zapisa Christiane, F. među omiljenima; potresna i istinita priča jedne narkomanke utjecala je prvenstveno na njihovo emotivno doživljavanje, ali i na spoznajno jer mnogi su izjavili da nakon onog što su pročitali "ne pada im na pamet probati drogu". Prije gledanja filma ili predstave (ovisno o tome koji će medij biti dostupniji), učenici će biti upozoreni da obrate pozornost na jezik glumaca. Nakon gledanja razgovarat će se o jezičnim osobitostima njihova jezika, leksemima koje su zapamtili i zapisali, da bi se zaključilo kako je riječ o žargonu, konkretno *ovisničkom žargonu*. Time će se

³ Iako je integracijsko-korelacijski sustav u nastavi hrvatskoga jezika značajka nastave na početnom osnovnoškolskom stupnju, ni na višim razinama ne bi trebalo odustajati od zaokruženog promatranja složenih cjelina. (Težak, 2003: 522)

najaviti projektna tema "*Na rubu jezika – žargon*", naznačiti vremenski odsječak predviđen za izvedbu projekta (3 mjeseca), način vrednovanja rada svakog učenika, dogovoriti će se termin o tjednim sastancima s nastavnicom i ostalim skupinama radi redovitoga uvida i praćenja istraživanja, davanja uputa i smjernica.

2.2. UPUTE I PRIPREMA ZA RAD

Prije upućivanja u konkretne jezične izvore za istraživanje žargona, nastavnica će heurističkim i reproduktivnim razgovorom podsjetiti učenike na znanje koje imaju o žargonu: iz nastave jezika, nastave književnosti, svakodnevnog života. Prisjetit ćemo se lektirnoga naslova iz prvoga razreda – *Lovca u žitu* (J. D. Salinger), žargona kao jednog od obilježja *proze u trapericama*, spomenuti hrvatske pisce i njihove romane koji pripadaju istom tipu proze i izdvojiti predloške koji će se analizirati (*Kratki izlet* i *Kužiš, stari moj*). Tada će se upoznati s koncepcijom i sadržajem *Rječnikom hrvatskoga žargona* T.Sabljaka, a onda dobiti osnovne informacije o izvorima gdje će tražiti građu za *mali rječnik osječkoga žargona*. Na samom početku nastavnica će predložiti neke web stranice, radijske i televizijske emisije osječke produkcije te donijeti primjerke osječkih novina, učeničkih i studentskih listova kao izvore na kojima će tražiti žargonizme. Učenici će isto tako imati priliku dati svoje prijedloge izvora. Skupinu koja će proučavati leksik *proze u trapericama* uputit će se u prostor Gradske i sveučilišne knjižnice gdje će pronaći časopise za mlade iz 60-ih i 70-ih (Polet, Start), ali dati mogućnost i potrage u privatnim zbirkama. Osim toga, i dnevna periodika može se pročitati u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici, a oko nabavljanja učeničkih i studentskih listova pomoći će im nastavnica. Internetom se mogu služiti u informatičkom kabinetu škole. Svaki tjedan održavat će se redoviti sastanci na kojima će se voditi evidencija o radu pojedinaca i skupina te o prikupljenoj građi.

2.3. METODE I OBLICI RADA

Koristit će se sljedeće metode:

- METODA UPUĆIVANJA, kojom će se učenike, prije gledanja filma/predstave (motivacijskog predloška), upozoriti da obrate pozornost na jezik likova, ali i kada se učenicima bude iznosio plan istraživanja jezične građe; davali podatci o izvorima (časopisima, web stranicama, emisijama...) i mjestima na kojima će moći istraživati, literaturi koju će rabiti, zahtjev za prikazom rezultata nakon prikupljanja i objedinjavanja građe
- METODA POKAZIVANJA, prema percepciji – audiovizualnoga, budući da će se gledati film/predstava kao motivacija; pokazivanje i tumačenje

konceptije i sadržaja *Rječnika hrvatskoga žargona* (T.Sabljak), *Rječnika sarajevskoga žargona* (N. Saračević)

- METODA USMJERENOGA (REPRODUKTIVNOGA) RAZGOVORA o temi koja je naznačena metodom upućivanja, dakle o jeziku i značajkama, leksemima koje su učenici tijekom gledanja zapazili
- METODA USMJERENOGA (HEURISTIČKOGA) RAZGOVORA nastavlja se na prethodnu metodu, ali s ciljem proširivanja znanja (ovisnički žargon, žargon mladih, žargon kriminalaca...), njegova kontekstualiziranja (žargon, razgovorni funkcionalni stil)
- METODA USMJERENOGA ČITANJA, kojom će učenici u pisanim izvorima tražiti određene lekseme – žargone
- METODA USMJERENOGA SLUŠANJA, prilikom praćenja radijskog i televizijskog programa, ali i razgovora među vršnjacima u školi, u slobodno vrijeme, kako bi prikupljeni primjeri bili što autentičniji odraz njihovih govornika – mladih
- METODA ZASPISIVANJA primjera žargonizama iz izvora
- METODA USMENOGA IZLAGANJA kojom će učenici na kraju, kada izrade plakate, prezentacije, rječnik i pripreme snimke anketiranih govornika, opisati zapažene pojave vezane uz *osječki žargon* i *žargon proze u trapericama* (načine tvorbe), ukazati na razlike i sličnosti, istaknuti izvor koji je bio najbogatiji žargonima, zahvaliti osobama koje su im pomogle u istraživanju...i sve ono što budu osjećali potrebnim izreći

Oblici rada

Na uvodnom će satu nastavnica oblikom FRONTALNOGA RADA, koji je nužan zbog metode usmenoga izlaganja i metode razgovora, uvesti učenike u područje leksikologije (funkcionalnih stilova) i leksičkog sloja žargona, ukazati na njegovo mjesto u književnosti i svakodnevnom životu određenih socijalnih skupina. Nakon pokazivanja *Rječnika hrvatskog žargona*, učenici će imati zadatak za SAMOSTALAN RAD kod kuće: nastavnica će dati nekoliko primjera žargonizama kojima će učenici odrediti način tvorbe, uočiti i objasniti promjene koje su se dogodile na nekoj od jezičnih razina (fonološkoj, morfološkoj, semantičkoj). Tako će dobiti uvid u bogatstvo jezično-stilskih mogućnosti koje pruža žargonski jezik, ponoviti i utvrditi jezično znanje iz prethodnih razreda, a na taj način će i razmišljati pri analiziranju i razvrstavanju žargonizama koje će prikupiti. Nakon toga slijedi podjela učenika u skupine (slučajnim odabirom; sedam skupina po pet učenika) i podjela zadataka po skupinama:

A SKUPINA: istražuje žargonizme u romanima *Kratki izlet* (A.Šoljan) i *Kužiš, stari moj* (Z. Majdak) te drugih obilježja *proze u trapericama* uz pomoć studije

A. Flakera, *Proza u trapericama*; pripovjedača, elemenata popularne kulture...(unutarpredmetna korelacija: jezik – književnost)

B SKUPINA: u časopisima Polet i Start istražuje žargonski leksik, ali pozornost usmjerava i na zanimljivosti vezane uz političko-kulturne događaje, popularnu kulturu. O glazbi i društveno-političkoj situaciji tih godina više informacija dobit će od nastavnika predmeta-korelata; povijesti i glazbene umjetnosti (međupredmetna korelacija).

C SKUPINA: usmjerenim slušanjem emisija iz programa STV, Radio Osijeka, Gradskog radija, Radija Plus koje su sadržajno vezane uz mlade ili u čijoj izradi sudjeluju učenici i studenti, uočavat će pojavnost žargonizama (unutarpredmetna korelacija: jezik – medijska kultura)

D SKUPINA: usmjerenim čitanjem osječkih web stranica (s posebnim naglaskom na njihove forume), npr. Osijek 031, te blogova svojih osječkih vršnjaka istražiti će se zastupljenost žargonizama u hipertekstu

E SKUPINA: istražiti će prvenstveno tekst osječkih učeničkih i studentskih listova (Aleph,...), sa znatno usmjerenijim čitanjem Glasa Slavonije i Slavanskog doma (članci i prilozi vezani uz mlade, popularnu kulturu)

F SKUPINA: usmeno će anketirati učenike drugih osječkih škola i studente na temu osječkog žargona; koliko ga poznaju, koliko ga rabe u svakodnevnom govoru, koji su najčešći žargonizmi i sl. Anketiranje, ali i isječci iz razgovora anketiranih (uz njihovo dopuštenje) snimit će se diktafonom i video kamerom.

Na kraju istraživačkog dijela projekta, svaka od skupina izabrat će način prezentiranja koji najbolje odgovara njihovom senzibilitetu i smislu za kreativnost; plakat, Powerpoint prezentacija, film, skeč...Međutim, rječnik će biti rezultat zajedničkog sakupljačkog rada, uvezat će se i kopirati u većem broju primjeraka, kako bi neke mogli i podijeliti gostima na završnoj prezentaciji.

Načela koja će biti primjenjena u ovom projektu:

- načelo stvaralaštva (učenici su u ovom projektu istraživači jezika i njegove društvene uloge)
- načelo književnog jezika s dopunom načela zavičajnosti (učenici spoznaju žargon kao oblik hrvatskoga jezika, s posebnim osvrtom na žargon svoga najužeg zavičaja – Osijeka)
- načelo međuovisnosti nastavnih područja (povezuju se nastavna područja jezika, književnosti, medijske kulture)

- načelo razlikovanja i povezivanja jezičnih razina (žargonizmi se analiziraju na više jezičnih razina: fonološkoj, morfološkoj, semantičkoj i dr.)
- načelo teksta (lingvodidaktički su predložci raznovrsni; novine, časopisi, radio i tv-emisije, hipertekst, lektira, snimke učeničkih razgovora...)
- načelo obavijesne i estetske funkcionalnosti (žargonizme kao jezičnu pojavu promatrati u konkretnom govorenom i pisanom tekstu)
- načelo zanimljivosti

2.4. ISTRAŽIVANJE

U ovoj etapi projekta skupine će započeti s ostvarivanjem preuzetih zadataka. Za prikupljanje građe imat će 6 tjedana; za uspoređivanje prikupljene građe 3 tjedna, a zatim će izvijestiti o prikupljenoj građi na tjednom susretu izborne nastave.

2.5. OBJEDINJAVANJE I RAZVRSTAVANJE GRAĐE

Svaka skupina dat će na uvid ostalima i nastavnicima rezultate istraživanja; prikupljene žargonizme, foto- i video materijal. Žargonizme će zatim razvrstati tematski s ishodištem: čovjek i njegov tvarni i duhovni svijet. Pri određivanju područja u koja će se leksemi svrstavati uzet će se u obzir prijedlog leksičke vježbe Stjepka Težaka koji polazi od tematske klasifikacije riječi s ishodištem ČOVJEK – NJEGOV TVARNI I DUHOVNI SVIJET te uspostavlja područja: a) Čovjek – tijelo i duh (misao, osjećaji); b) Obuća i odjeća; c) Hrana i piće; d) Stan (dom, kuća) i dr. (Težak, 1996: 378) te zapažanja uz popularnu kulturu *proze u trapericama* koja iznosi A.Flaker u svojoj studiji, a pod poglavljima *Civilizacijski kompleksi* i *Svijet tehnike kao evazija i prijetnja* (Flaker, 1983: 131-145; 146-152). Tako će se, na osnovi leksičkoga/žargonskoga blaga dobiti uvid i u suvremenu popularnu kulturu mladih Osječana, i usporediti ju s onom iz šezdesetih, sedamdesetih. Odabrat će se građa za prezentaciju, dogovoriti ili naznačiti oblici prezentacije, a za taj je dio predviđen jedan tjedan.

2.6. IZRADA ZAVRŠNOGA DIJELA PROJEKTA/PREzentACIJE

Učenici izrađuju rječnik, plakate, pripremaju prezentacije, skečeve, filmove...kojim će izvijestiti o rezultatima. Naslovi plakata/prezentacija (...) mogu se osmisliti s obzirom na tematska područja na koja se razvrstala građa, s ilustrativnim fotografijama i dr. Profesorica je i u ovom dijelu projekta osoba koja pomaže, sugerira..., a prezentacije se izrađuju 2 tjedna.

2.7. PREZENTACIJA PROJEKTA

Za prezentaciju svojih radova učenici će imati na raspolaganju prostor škole; učionice i hodnik, a dan škole datum je koji će se navesti u pozivnicama gostima. Tko će biti pozvan, odlučit će učenici u dogovoru s nastavnicom. Budući da su mediji uglavnom bili tekst koji su istraživali, moguće je i u istima dati obavijest/poziv o održavanju projektnog dana.

2.8. OCJENJIVANJE PROJEKTA

Svaka će skupina biti ocijenjena s obzirom na zalaganje, sposobnost za suradničkim učenjem i prezentaciju. Svaki učenik će zatim morati napisati esej u kojem će iznijeti svoja promišljanja u vezi sa žargonom, njegovom funkcijom u književnosti, jeziku, svakodnevicu...Ocjena eseja i skupinska ocjena zbrojit će se te srednja ocjena ulazi u imenik.

Nastavnica će na kraju dati i svoj završni komentar s obzirom na ostvareno, ukazati na eventualne propuste, ali i istaknuti te pohvaliti ono što je bilo dobro.

3. ZAKLJUČAK

Projektna nastava neizostavna je sastavnica suvremene nastave hrvatskoga jezika. Njome se potiču dinamičke i organizacijske sposobnosti učenika te samostalno istraživanje i učenje. Integracijsko-korelacijski pristup pojavama jezične i izvanjezične stvarnosti doprinosi zanimljivosti i kreativnosti učenja.

Iako je tema projekta žargon sa svojim jezičnim i društvenim konotacijama *rubnoga* i oponentskoga, on ne bi bio gesta otpora već pokušaj uključivanja osječškoga žargonskoga supstandarda u hrvatsko leksičko blago, prilog nastojanju da se sačuva jezično bogatstvo jednog vremena i prostora, možda poticaj osječkim jezikoslovcima i leksikografima da se izradi *rječnik osječškoga žargona* (po uzoru na *Rječnik sarajevskog žargona* N.Saračevića), ali nedvojbeno promicanje načela jezičnoga stvaralaštva i povezivanja škole sa životom.

LITERATURA

Flaker, Aleksandar (1983.), Proza u trapericama. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber
Kurlansky, Mark (2007.), 1968: godina koja je uzdrmala svijet. Zagreb: Naklada Ljevak
Saračević, Narcis (2003.), Rječnik sarajevskog žargona: prilog leksikografiji bosanskoga jezika. Zenica: Vrijeme
Silić, Josip (2006.), Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika. Zagreb: Disput
Težak, Stjepko (1996.), Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1. Zagreb: Školska knjiga.

Težak, Stjepko (2003.), Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 2. Zagreb: Školska knjiga

ON THE VERGE OF LANGAUGE - JARGON

Abstract: The paper presents an example of project teaching in classes of Croatian language, which should, within the framework of an integration-correlation system, establish links within the different issues in the same class (Croatian language and literature, media culture), as well as between different classes (Croatian language, history, music). The class titled *On the verge of language – jargon* aims to investigate marginal linguistic (lexical) and related marginal extralinguistic (social) features of jargon. Using the principles of creativity and a regional approach, the pupils will work individually and in groups to study jargon and its use in everyday life in their home town Osijek.

Key words: project teaching, integration-correlation system, jargon, daily life, Osijek.

Author: Ivana Pepić, prof. hrvatskog jezika i knjiž.

Review: Život i škola, br. 20 (2/2008.), god. 56, str. 139. do 146.

Title: Na rubu jezika - žargon

Categorisation: stručni rad

Received on: 26. rujna 2008.

UDC: 371.315.7

811.163.42'276.4

Number of sign (with spaces) and pages: 17.474 (: 1800) = 9,707 (: 16) = 0,606